

Андреја и визуелно, Томовски ја илустрирал книгата со фотографии на најпознатите цркви изградени од Андреја Дамјанов или на нивни поедини карактеристични делови и детали, како и со факсимилите на некои од зачуваните пишани документи од него и за него. Ке беше многу корисно да се дадеа во превод или текстuelни сите овие факсимилни документи, зашто ќе му овозможеа на читателот, а особено на

научниот работник, да се запознае и со другите страни од активностa и времето во кое живеел Андреја. Општо земено, трудот на Томовски со своите аргументирани наводи успеал да ни оживи една од важните страници на нашата културна историја, како и еден од највидните нејзини актери, мајсторот-градител Андреја Дамјанов.

Љ. Л.

Стјепан Антољак, Помошни историски науки, Издание на Универзитетот во Скопје. Скопје 1966 г., стр. 449

Книгата „Помошни историски науки“ од проф. д-р Стјепан Антољак, што ја издаде Универзитетот во Скопје, по својата форма и по својата концепција, како и со приложените репродукции и објаснувања преставува учебник кој предимно е наменет на студентите од филозофските факултети. Целта на овој учебник, кој главно е составен според наставната програма за помошните историски науки, во прв ред е да послужи што покорисно на студентите од историските науки, па макар и привремено да ги задоволи, како што наведува и авторот, потребите на нашата универзитетска настава од помошните историски науки.

Во разгледуваната книга се опфатени следниве помошни историски науки: палеографија (грчка и латинска, глаголска и кирилска) (стр. 7—133), дипломатика (општа и наша) (стр. 134—233), хронологија (стр. 234—254), сфрагистика (стр. 255—267), хералдика (стр. 268—285), генеологија (стр. 286—294), архивистика (стр. 295—446). Книгата е снабдена и со предговор (стр. 3) и увод (стр. 5). Инаку, за секоја од наведените дисциплини е дадена помошна литература а за архивистиката и библиографија.

ПАЛЕОГРАФИЈАТА како помошна историска наука, која го проучува теклото, процесите на развитокот и појасите на проширувањето на старите писма, заема челно место во книгата. Авторот дава еден краток преглед на развојот на палеографијата во светот и кај нас. Следејќи го развитокот на палеографијата во средниот век, авторот наведува дека сè до 16 век палеографијата не се сметала за одделна наука. Со основањето на катедра за палеогра-

фија во Болоња во 16 век палеографијата како помошна историска наука започнала да зазема сè поважно место. Во 1580 година студентите од овој град добиле прв палеографски учебник, под наслов „Библиологија“, кој не бил печатен. Дури во 17 век, смета авторот, биле создадени вистински услови за развитокот на помошните историски науки, и тоа во прв ред на дипломатиката, а потоа и за поврзаната со неа палеографија. Особени заслуги за развитокот на овие две помошни историски науки има францускиот бенедиктинец Ј. Мабијон (1632—1707). Тој бил иницијатор во 1708 година Б. Монфакон да го издаде првото дело за грчка палеографија, кое доста придонело да се издигне и унапреди палеографијата како наука. Во 18 век, освен во Франција, започнале да се изучуваат помошните историски науки, вклучувајќи ја тука и палеографијата, и во Италија, Шпанија, Германија и други земји. Авторот прегледно го изложил развитокот на палеографијата во словенските земји. Притоа важно место му дал на развитокот на оваа помошна историска наука кај нас во периодот пред и по ослободувањето.

Значајно место во книгата авторот дал на грчката палеографија. Служејќи се со одбрани слики, авторот прегледно го изложил развитокот на грчкото писмо низ вековите, почнувајќи од микенско време. Прикажани се сите етапи низ кои поминал развитокот на грчкото писмо. Авторот истакнува дека, откако почнало да се придава важност на писмото на папирусот, се вообичаило и овде како и во историјата да се применат три периоди: времето на Птоломеј, римското господство и византис-

кото царство. Давајќи примери за одделните писма, авторот ги изложил деталите во развојот на грчката, односно византиска палеографија.

Значајно место во книгата е дадено и на латинската палеографија. Во почетокот авторот се задржал на материјалот и формата на ракописите. Прикажан е разновидниот материјал на кој се пишувало: восокот, папирусот, пергаментот и хартијата. Особено место авторот му дал и на развитокот на филигранологијата, која како посебна гранка на помошните науки се оформила во последните децении на XIX и првите години на XX век. Водените знаци или филиграните се важно средство за датирање на хартијата. Авторот ги дал и главните центри кај нас каде се собрани водени знаци, т.е. архивите каде се чуваат тие и кои научници се занимаваат со проучувањето на оваа нова гранка од помошните историски науки.

Доста образложено во книгата е дадено потеклото и развојот на латинското писмо. Авторот наведува дека процесот на развитокот на писмото до појавата на азбуката траел неколку илјади години. Авторот го истакнува и фактот дека не е позната хронологијата на етапата на развитокот од најраните писма со слики до развиената азбука. Се претпоставува, истакнува авторот, дека алфabetот потекнува од Крит и Кипар и дека понатаму го усовршувале Феничаните од кои пак го примиле Грците во времето помеѓу 1000 и 800 година пред нашата ера.

Во книгата авторот се задржал и на појавата и развитокот на средновековниот минускул, потоа на кратениците и на минијатурата. Со помошта на примери прикажан е нивниот развиток во одделните европски земји, а особено кај нас.

Со особено внимание авторот го проследил развитокот на глаголската палеографија. Истакнувајќи дека словенското писмо — глаголицата ја создал Константин—Кирил, се изјаснил дека таа била работена врз основа на грчкото брзо писмо и источните азбуки. Наведувајќи дека сè уште се води полемика во науката по прашањето дали глаголицата е постара од кирилицата, авторот застанал, според нас, на поправилно гледиште кога се изјаснил „дека глаголицата барем нешто е постара од кирилицата. . .“ (стр. 91). Сле-

дејќи го развитокот на глаголицата кај одделните словенски народи, авторот се изјаснил дека глаголицата насекаде еднакво не се одржала.

Што се однесува до кирилската палеографија, на која исто така и е дадено значајно место во книгата, авторот се изјаснил дека кирилицата како словенско писмо настанала во Бугарија или Македонија кон крајот на IX или во почетокот на X век. Авторот наведува дека не се знае точно кој го составил ова писмо. Инаку, вели тој, кирилицата всушност е грчко унијално (уставно) писмо, пополнето со букви за оние словенски гласови кои ги немало кај Грците—Византијците. Истакнувајќи дека кирилицата како поедноставно писмо наскоро ја истиснало глаголицата кај сите народи, кои се служеле со неа, освен кај Хрватите, авторот ги дал најстарите пронајдени кирилски натписи врз кои научниците го проследиле и проследуваат развитокот на кирилското писмо.

Посебна глава во книгата преставува дипломатиката. Авторот детално го прикажал историјатот на дипломатиката воопшто. Наведени се одделните земји и личностите кои придонеле да се развие оваа помошна историска наука. Даден е исто така посебен осврт на дипломатиката кај нас.

Посебна глава во книгата ѝ е посветено и на хронологијата. Авторот детално го прикажал развојниот пат на хронологијата кај одделните народи. Притоа одделно ги навел сите епохи по кој се започнувало да се бројат годините.

И сфрагистиката, науката за печатите, преставува посебна глава во книгата. Авторот доста прегледно ни го дал развојниот пат на оваа помошна историска наука во светот и кај нас.

Посебна глава преставува и хералдиката, наука која се занимава со проучување на развитокот на грбовите. Авторот кратко го прикажал развитокот на оваа наука во светот, ги навел нејзините основачи. Навел како грбот кај одделните народи се вика и т.н. Со посебно внимание авторот се задржал на развитокот на хералдиката во одделните југословенски земји.

Генеологијата, која како помошна историска наука во потесна смисла се занимава со изучувањето потеклото и развојот на семејството, а во поширока смисла со односот на родовите (пле-

мињата) и потеклото на луѓето, исто така заема важно место во книгата. Авторот дал краток осврт на развитокот на оваа наука во светот, а особено кај нас. Тој ги навел и првите преставници кои составиле родослови на владетелите.

Најмногу простор во книгата авторот ѝ дал на архivistиката. Во почетокот авторот ги навел општите поими за архivistиката и архивскиот материјал, а потоа се задржал на развојот на архивот и архивската служба во светот, а посебно на подрачјето на СФРЈ. Наведувајќи дека и денеска не може точно да се рече кога луѓето почувствувале потреба да создаваат архиви и да ги чуваат пишаните документи, авторот сепак го прифатил гледиштето дека како први архиви можат да се сметаат оние кои кај себе чувале документи напишани на плочки, а кои се наоѓале на дворците на источните владетели, како што се владетелите на Феникија, Египет, Вавилон. Авторот дал податоци и за развојот на архивите кај Грците, Римјаните, задржувајќи се особено на средновековниот период, кога развитокот на архivistиката кај одделни народи зел силен замав. Овој развиток авторот го проследил во одделните земји се до најново време.

Со особено внимание е проследен развитокот на архивите во Хрватска. Авторот посебно се задржал и го дал развитокот на архивите во Загреб, Дубровник, Задар, Риека, Сплит и други места. На ист начин е проследен развитокот на архивите во Словенија, Србија, Автономната косовско-метохиска област, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Македонија.

Во книгата е прикажана и надворешната служба на архивот. Авторот посебно место му дал и на средувањето на архивскиот материјал. Дадени се исто така и научно-информативните

средства или помагала. Прикажано е конзервирањето и реставрирањето на документите; потоа, микрофилмувањето и уредувањето на микротеката, публикувањето на архивскиот материјал, научната улога и работата на архивите, културно-просветната дејност на архивските установи, архивската зграда и нејзиното уредување, работата на архивот со странките, а на крајот е дадена и опширна библиографија, во која се наведени главните прирачници за архивите и архivistиката, како и поважните странски и наши понови и најнови архивски списанија.

Книгата „Помошни историски науки“, иако не ги опфаќа сите помошни историски науки, какви што се историската географија, статистиката, историјата на уметноста, археологијата, филологијата, антропологијата, етнографијата, филозофијата на историјата, ономастиката, топографијата и др., сепак таа дава еден целосен преглед на развитокот на еден дел помошни историски науки. Целта на авторот му била, како што наведува во предговорот, да ги прикаже и доближи до студентите оние помошни историски науки кои се предаваат според програмата на историската катедра при Филозофскиот факултет во Скопје. Со прегледноста во изложувањето, оваа книга — учебник навистина ја оправдува својата намена. И уште нешто. Со оглед на фактот што оваа книга е напишана врз база на опширна литература и изворен материјал, по својата концепција и содржина преставува важен прилог за развитокот на помошните историски науки не само кај нас, туку воопшто во светот. Со самото тоа, пак, што е издадена засега за прв пат на македонски јазик, истата престава голема придонес за развитокот и афирмацијата на македонската историографија во целина.

Б. П.

А. 3. Редко: Психологија учења историје — Сарајево, 1965, 198.

Во издание на „Наставна библиотека“, Републичкиот завод за унапредување на школството на СР Босна и Херцеговина го преведе од руски јазик и го издаде Зборникот со наслов „Психологија учења историје“, под редакција на А. 3. Редко. Во Зборникот се изложени резултатите на системат-

ски следења на учениците од IV до X клас, во процесот на нивното усвојување на значењата од историјата. Опфатени се такви прашања, како што е усвојувањето на претстави на учениците за историското време и просторот, особеностите на освојувањето на историјата. Посебен акцент е даден на форми-